

організація дозвілля й відпочинку дітей на засадах гуманізму; створення умов для самовиявлення лідерів, позитивних рис особистості; показ прикладів демократичних стосунків (телебачення, радіо, книги, преса, історія тощо) і перенесення їх на конкретні ситуації в житті дитячого колективу.

3) Спрямування дітей на самопомігу в питаннях жорстокого поводження через надання інформаційних послуг про установи й організації, які вирішують такі проблеми; розвиток волонтерського руху, учнівського самоврядування та оптимізація позакласної виховної роботи.

4) Забезпечити вчасне інформування співробітників Кримінальної міліції у справах неповнолітніх на місцях про випадки жорстокого поводження підлітків у школах. Спільно із працівниками кримінальної міліції в справах дітей аналізувати вчинення правопорушень та злочинів, уживати заходів, спрямованих на попередження та усунення причин і умов, які сприяють скоєнню злочинів у навчальних закладах і на їх територіях [2].

Форми соціально-профілактичної роботи з дітьми: ігри, аматорські театри, міні-лекції, перегляд відеофільмів, бесіди, розповіді, вікторини й конкурси (про права дітей). Цікавою є пропозиція представників навчальних закладів про введення нормативних положень, у яких би закріплювалися права вчителя. Ідея стосунків «за статутом» між учителями, учнями та батьками, за прикладом зарубіжних країн, може забезпечити можливість мирової угоди між сторонами ще на етапі виникнення шкільних непорозумінь. Серед ефективних форм роботи методичних центрів практичної психології та соціальної роботи є проведення методичних нарад із працівниками психологічної служби «Попередження насильницьких тенденцій у дитячому середовищі», «Соціально-правовий захист дітей від жорстокого поводження», «Прояви насильства серед підлітків у сучасній педагогічній практиці» тощо.

Окрім того, бажано в навчальних закладах розмістити «Скриньки довіри» з подальшою обробкою й узагальненням отриманої інформації. Заступникам директорів з виховної роботи разом із практичними психологами та соціальними педагогами потрібно проводити методичні об'єднання, семінари, на яких обговорювала питання діяльності педагогічного колективу щодо правової культури учня, суспільної поведінки в навчальному закладі, нові й найпоширеніші стратегії профілактичної роботи з учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад»: прийнята 14 червня 2000 р. № 964 // Нормативно-правове забезпечення освіти : доктрина, закони, концепції. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 1. – С. 87 – 106.
2. Петрочко Ж. Стан захисту дітей від жорстокого поводження з ними та всіх форм насильства [Електронний ресурс] / Ж. Петрочко. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/pfv.php/>.
3. Хозраткулова І. Педагогічні засади виявлення та подолання насильства у підлітковому середовищі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. Хозраткулова ; Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 21 с.

Ганна Бук,

канд. філос. н., ст. викладач,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ДОСВІД ДИТИНИ

ЯК ЧИННИК ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА

Дана стаття спрямована на дослідження впливу досвіду, здобутого індивідом у дитинстві, та його впливу на формування базових цінностей особистості. У статті висувається теза, що досвід насилля у дитини не є негативним, адже він може стати основою його попередження або подолання у дорослому житті.

Ганна Бук

CHILD EXPERIENCE AS A FACTOR OF VIOLENCE PREVENTION

The article aims to study the impact of human experience gained in childhood and its influence on the development of basic values of an individual. The paper proves the thesis that the experience gained by manifestations of violence in childhood is not negative, whereas it will be the basis for its prevention or overcoming in adulthood.

Дитячий садочок, школа – це перші майданчики, де дитина може зіштовхнутися з психологічним, фізичним чи навіть сексуальним насиллям у колективі. Для того щоб збагнути, чому це може відбутися, варто розпочати досліджувати цю проблему з точки зору дитини. Очима маленького хлопчика чи дівчинки збагнути: «чому», «за що» і «що робити»? у ситуації насилля в колективі.

Діти часто запитують чому вона чи він так часто стають жертвами насилля. Тому відповідь на питання «чому», зазвичай, є важливою у вирішенні даної проблеми. Отже, мова йтиметься у наступних рядках саме про особу, яка періодично стає об'єктом того чи іншого насилля у колективі.

Батьки і спеціалісти у даній галузі мають свої точки зору щодо вчинення насильства у колективі. Розглянемо їх.

Насилля в колективі очима психологів. Психологи стверджують, що усе людське життя – це повторення дитячого досвіду. Якщо у школі молодій людині, грубо кажучи, не надавали по пиці, він протягом дуже довгого періоду свого життя відчуває страх перед фізичним насиллям. Так, наприклад, можна спостерігати, коли в дорослому колективі, достатньо успішні на перший погляд люди, як фізично, морально, так і ментально, проявляли неабияку боязнь перед фізичним болем, перед конфліктними ситуаціями і т.д.

Отже, як бачимо, дитячий досвід досить вагомий, можливо вагоміший, аніж увесь наступний. Психологи стверджують, що в період дитинства все сприймається досить категорично: бійка – рішуча, любов – на все життя, зрада – маленька смерть. Тому, саме у цей період людська особистість збагачується своїми ключовими якостями, якими вона користуватиметься до кінця. Підтвердженням цьому є слова видатного педагога В. Сухомлинського про те, що все, що відбувається з людиною після чотирнадцяти, не має для особистості великого значення [2, с. 15]. Тому, за цей мікроскопічний проміжок часу дитина повинна отримати соціальний досвід, досвід подолання труднощів, досвід міжособистісних відносин, досвід насилля і досвід противу йому.

Насилля в колективі очима дорослих. Проте існує й інший погляд, погляд дорослої людини, погляд батьків зрештою. Якщо узагальнити їх погляди, то неодмінно прийдемо до тези, що все що відбувається з дитиною – суцільний пустяк і дрібниці. Адже все, що відбувається з дитиною, не серйозно. І любов, і дружба, і зради, і бійки – несуттєві, адже в дорослому житті – все по іншому. А те, що діти сприймають події свого життя надто серйозно, то це властивість їхнього віку, їх максималізм, і сприйняття їх проблем надто гіпертрофоване.

Отже, резюмуючи вищесказане, зазначимо, що існують два поширені твердження у суспільстві щодо того, чому вчиняється насильство над особою.

– Перше твердження апелює до особи, над якою вчиняється певний вид насилля. Мова йде про те, що ми стаємо об'єктами насилля, тому що дозволяємо собі ними бути;

Отже, щоб не стати в черговий раз жертвою знущань однокурсників, психологи рекомендують дати зрозуміти образчикам, що Ви особистість. Дозволити собі мати власну думку, причому, достатньо твердо, щоб ніхто навіть не зумів подумати про образи у вашу сторону. Для цього зовсім не потрібно бути фізично досконалішим (вдвічі вищим, важчим чи володіти бойовим мистецтвом). Отже, достатньо мати стержень, який не дозволить стати жертвою знущань.

Також варто зазначити, що потрібно уже при першій спробі насилля, присікти його. Адже якщо одразу дати зрозуміти що Ви не дозволите вчиняти так над собою, вас залишать в спокої. Адже, діти кмітливі, і вони нізащо не ризикнуть «нападати», якщо не будуть впевнені у своїй перемозі. Позитивний вихід з такого підходу є те, що потрібно вчитися боротися сьогодні, потрібно боротися за свою гідність. Батькам, вихователям, вчителям потрібно змалечку роз'яснювати що таке благородність, що таке витривалість, що таке переконання, цінності. Адже, якщо дитина це не засвоїть змалечку, то в дорослому віці уже буде ніколи.

Дитинство тим і відрізняється від дорослого, що навіть бійка – це гра, яка, зазвичай, закінчується миром.

– Друге твердження апелює до тези, що ми стаємо об'єктами насилля, бо підсвідомо уникаємо чи прагнемо уникати будь-якого виду насилля;

Для цього психологи стверджують, що потрібно дізнаватися про життя у всій повноті. Мається на увазі не обмежувати дитині пізнавати світ, не обпікати з усіх боків. Чому це важливо, а хоча б тому, що дитина яка змалечку не знатиме, що таке небезпека, не знатиме і як її уникнути, як її попередити. Тобто, потрібно роз'яснювати своїм дітям, що світ різноманітний, і у ньому є як прекрасне, так і небезпечне, і про це потрібно знати.

Висновки. Дорослі люди не пам'ятають і не можуть пам'ятати те, що відчуває дитина, котра зіштовхується з якимись своїми труднощами. З іншого боку, їх відношення до цих труднощів ґрунтується на цілком об'єктивному судженні, що вони не дотичні до серйозної загрози для життя чи здоров'я. Попри це, дитина сама долаючи труднощі, отримує саме той неоціненний практичний досвід, який допомагатиме йому протягом життя. Саме тому, коли діти ведуть активний образ життя: тренуються, б'ються, і б'ються саме за свої переконання, коли вони присікають підлість, лицемірство, зраду, то саме в ці моменти вони закладають цінності у доросле життя. Тому, не потрібно їх обмежувати у такій підготовці до реального світу.

Тому будь-які розмови, що увесь негатив, що діти повинні товаришувати і ходити лише за ручки, гратись у чистому пісочку, їсти лише стерелізовані продукти, що з них потрібно здувати пилинки, – абсурд. Адже десь поряд, можливо на сусідній вулиці зростають діти набагато життєздатніші. І може трапитись, що

одного разу, через роки, агресивна, невмотивована, так званий «тітушко» зустрічає такого ось «фантика», дитинство якого було безхмарним, все закінчується погано. А все тому, що цей ось «фантик» просто не готовий до такої ситуації.

Тому, дитинство – це маленьке життя, і його досвід настільки важливий, що потрібно прожити його так, щоб до кінця своїх днів відчувати себе людиною самостійною, дієздатною, рішучою і бути готовим діяти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зиновьева Н. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации / Н. Зиновьева, Н. Михайлова. – СПб. : Речь, 2003. – 248 с.
2. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. / В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 3. – 670 с.
3. Рогальська І. Світ дитинства у контексті педагогічної спадщини В. Сухомлинського [Електронний ресурс] / І. Рогальська, Н. Рогальська. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_l_silsk_shkolu/41/visnuk_31.pdf.

Олена Бондарчук,
д. психол. н., професор,
Олена Нежинська,
канд. психол. н., доцент,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України

ПРОФІЛАКТИКА ГЕНДЕРНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДЦЮ

У статті розкрито особливості гендерних упереджень та стереотипів керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Представлено деякі результати проведеного дослідження щодо наявності гендерних упереджень та стереотипів в управлінні. Обґрунтована необхідність профілактики гендерних упереджень керівників загальноосвітніх навчальних закладів з метою запобігання жорсткому поведженню з дітьми та молоддю.

Olena Bondarchuk,
Olena Nezhynska

PREVENTION OF GENDER PREJUDICE OF HEADS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS AS A FACTOR OF PREVENTION OF CHILD AND YOUTH ABUSE

The article outlines the particularities of gender prejudices and stereotypes among heads of secondary educational establishments. Certain results of the study of gender prejudices and evidence of availability of stereotypes among heads of secondary educational establishments are presented. A reasonable necessity of prevention of gender prejudices among heads of secondary educational establishments with the aim of prevention of cruelty towards children and young people is determined.

Кризові явища, що супроводжують політичні та соціально-економічні зміни в нашому суспільстві, зумовлюють зростання напруження в усіх сферах суспільного життя, провокуючи, зокрема, жорстоке поведження з дітьми та молоддю з боку осіб, які не здатні конструктивно опанувати виклики сьогодення.

Особливу тривогу викликають прояви жорсткого поведження з дітьми та молоддю не лише в сім'ї, але й у закладах освіти. При цьому в останніх йдеться, як правило, не про фізичне насилля, а психологічне, коли в дітей формується феномен «навченої безпорадності», зневіра у власних силах, занижена самооцінка, що унеможливує їх самовизначення та самореалізацію на наступних етапах соціалізації.

Однією з важливих умов попередження таких негативних тенденцій є запровадження в управління закладом освіти гендерного підходу, що дозволяє організувати взаємодію всіх суб'єктів навчально-виховного процесу на засадах гендерної рівності. Натомість, як свідчать результати теоретичних та емпіричних досліджень (О. І. Бондарчук, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, І. С. Кльоцина та ін.), керівники загальноосвітніх навчальних закладів (надалі – ЗНЗ) часто будують навчально-виховний процес на принципах статевої ролі виховання дітей та молоді, що, на наш погляд, досить негативно позначається на перебігу гендерної соціалізації підростаючих поколінь. Адже у даному випадку відбувається гальмування гармонізації статевої ролі позицій, очікувань і вимог через викривлення уявлень про стать і гендерні ролі, що чітко простежується навіть у навчальних програмах. Школа часто відтворює закладені в культурі уявлення про жінок як підлеглих, залежних, таких, що не прагнуть до досягнень, а про чоловіків, як про домінуючих, незалежних і «успішних» за будь-яких умов. Однією з причин такого становища є, як нам уявляється, наявність традиційних гендерних стереотипів і упереджень у досить значній кількості управлінців.